

Het hangt er vanaf: soms wel, soms niet

Hier en daar, zo nu en dan, valt het mij op dat methodologische ideeën, normen en regels absoluut worden opgevat, als algemeen geldend, los van een context. Dit is niet terecht. Hier volgen enkele voorbeelden.

Pas op voor ‘going native’

‘Going native’ wordt nogal eens opgevat als een vorm van ‘over-rapport’ of ‘over-identificatie’ en dat is per definitie verkeerd. Maar dat is niet altijd zo. Soms is er niets mis mee als een onderzoeker ‘going native’ gaat. Soms kan zo’n onderdompeling in een sociaal of cultureel gebeuren helpen om beter te begrijpen hoe anderen hun leven beleven, betekenis geven aan hun situatie en waarom zij handelen zoals ze handelen. De onderzoeker kan een dagboek bijhouden tijdens de periode van onderdompeling en hierna weer opduiken. Hij of zij kan dan naar een andere plek verhuizen om vanuit een zekere afstandelijkheid verder te reflecteren, onder meer door de aantekeningen in het dagboek te analyseren. Zodoende kan de interne validiteit van de onderzoeksresultaten op peil worden gehouden.

In kwalitatief onderzoek wordt gewone, alledaagse taal gehanteerd

Weliswaar worden in kwalitatief onderzoek de bewoordingen van de onderzochten serieus genomen, maar de onderzoeker kan vaktaal gebruiken als hij of zij de verzamelde informatie interpreteert en analyseert in het licht van een theoretisch kader. En ook de methodologische vaktaal moet niet vervangen worden door alledaags of journalistiek woordgebruik. Zo lees ik nogal eens dat een onderzoeksmethode of een onderzoeksresultaat ‘betrouwbaar’ zou zijn, terwijl dan bij nadere lezing van de tekst ‘valide’ wordt bedoeld. Hierdoor kunnen onvruchtbare discussies en onnodige misverstanden ontstaan.

Kwalitatief onderzoek is niet objectief, maar subjectief

Zonder toelichting is niet eens duidelijk wat hier wordt bedoeld. In welke betekenis van ‘objectief’ en ‘subjectief’ moeten we deze bewering opvatten? Kennelijk wordt met deze uitspraak wel bedoeld dat ‘subjectief’ en ‘objectief’ tegenstellingen zijn. Echter, dit hangt er maar vanaf. In de menswetenschappen en zeker in de meer interpretatieve benaderingen daarbinnen kan het streven naar methodologische objectiviteit in de zin van trachten recht te doen aan wat onderzocht wordt, een intelligent gebruik van de eigen subjectiviteit inhouden. Dan vormen de eigen subjectieve ervaringen van de onderzoeker een toegangspoort tot wat onderzocht wordt en helpen zij dus juist om objectief te zijn.

Empathisch begrijpen is valse romantiek

Het zou nergens voor nodig zijn dat een kwalitatieve onderzoeker zijn of haar empathisch vermogen vergroot, zo menen sommigen. Deze mening gaat nogal eens gepaard met de

opvatting dat het willen achterhalen van de persoonlijke gedachten, gevoelens en intenties van de onderzochte stoelt op het romantische idee dat het mogelijk is om het innerlijke leven van een ander mee te beleven en op deze manier diens handelen te begrijpen. Echter, empathisch begrijpen van een ander heeft niets met romantiek te maken en helemaal niets met valse romantiek. Empathie is een basisvoorwaarde voor een menselijke samenleving. Verder kan een onderzoeker nu juist willen onderzoeken wat voor zin een persoon in haar of zijn leven ervaart en welke rol een professionele hulpverlener daarbij speelt. Zo'n onderzoeker heeft er wel degelijk baat bij als hij of zij de competentie om zich denkbeeldig te verplaatsen in het perspectief van een ander, optimaal heeft ontwikkeld.

Kwalitatief onderzoek is inductief

Hoe ruim men 'inductief' ook neemt, als men deze bewering exclusief, dus in absolute zin opvat, is die onjuist. Resultaten van een kwalitatief onderzoek kunnen heel goed dienen om een bestaande theorie of een vooraf geformuleerde hypothese te toetsen. Hierbij kan het onderzoek zelf geheel beschrijvend van karakter zijn, zonder inductieve elementen; althans, niet meer inductie dan in ons gewone leven altijd al een rol speelt. Zonder inductie zouden we eenvoudig niet kunnen overleven, omdat we niet zouden weten hoe te handelen. Kortom, kwalitatief onderzoek kan ook toetsend aangewend worden.

De keuze van een methode hangt geheel van de vraagstelling af

Deze uitspraak is in zijn algemeenheid ook al niet waar. Laat ik twee tegenvoorbeelden van deze bewering noemen. In een onderzoek naar de organisatiecultuur van een bedrijf kunnen interviews een rol spelen. Wanneer de onderzoeker bovendien de praktische doelstelling heeft de veranderingsbereidheid van de werknemers te vergroten zou hij of zij groepsinterviews kunnen verkiezen boven individuele interviews, terwijl zonder deze doelstelling individuele interviews beter zouden kunnen passen. Niet de vraagstelling maakt hier het verschil, maar de praktische doelstelling. In dezelfde onderzoekssituatie zal een onderzoeker die een participatief onderzoeksparadigma aanhangt alleen participatieve methoden kiezen, terwijl zij of hij dat anders niet zou hoeven doen. En dit alles weer los van de vraagstelling, maar gekoppeld aan een paradigmatisch standpunt.

Ik zou nog wel kunnen doorgaan, maar op deze plaats volsta ik met het expliciteren van de boodschap. Deze boodschap heeft het karakter van een meta-regel:

Pas methodologische ideeën, normen en regels niet blindelings toe, maar bepaal per geval hun betekenis, waarde en gewicht in het licht van argumentatieve overtuigingskracht.

Adri Smaling